

УДК 130.2+141.319.8+17.035.1+7.01
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2024.24.11>

Назип ХАМІТОВ, чл.-кор. НАН України, д-р філос. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0001-8193-9383
e-mail: nez.swetly@ukr.net

Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України, Київ, Україна

Світлана КРИЛОВА, д-р філос. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0002-5528-7438
e-mail: lana.swetly@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ФІЛОСОФСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК ПРАКТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: ФАКТОР СВІТОГЛЯДНОЇ СТІЙКОСТІ Й АЛЬТРУЇЗМУ: МЕТААНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Вступ. Наголошено, що серед проявів практичної філософії у культурі особливо важливим є філософське мистецтво, яке у строгому сенсі можна визначити як філософування у художній формі. Саме філософське мистецтво, яке поєднує розум і чуттєву сферу, здатне актуалізувати світоглядну стійкість (резильєнтність) особистості та суспільства загалом, а також потенціал альтруїзму.

Методи. Використано компаративістський, герменевтичний методи, а також методологію метаантропології і соціальної і культурної метаантропології.

Результати. Розкрито, що усвідомити проблему світоглядної стійкості можна за допомогою такої форми практичної філософії, як філософське мистецтво.

Висновки. Зроблено висновок, що філософське мистецтво як засіб практичної філософії актуалізує світоглядну стійкість і альтруїзм людини та суспільства.

Ключові слова: філософське мистецтво, практична філософія, світоглядна стійкість, альтруїзм, метаантропологія, культурна метаантропологія, соціальна метаантропологія, метаантропологічний аналіз, гуманізм, новий гуманізм.

"Існують боги світла та ідоли бруду.
Але треба відшукати той серединний шлях,
який веде до людських облич".

"Великі романісти – то романісти-філософи...".
Альбер Камю

Вступ

У часи війни і післявоєнного відновлення України важливим є екзистенціальне спілкування, яке прояснює цінності й світоглядно консолідує суспільство. Це актуалізує значущість філософії у суспільстві, яка все більше стає практичною. Серед проявів практичної філософії у культурі особливо важливим є філософське мистецтво, яке у строгому сенсі можна визначити як філософування у художній формі, яке, починаючи з Григорія Сковороди, є органічним для української філософії. Саме філософське мистецтво, яке поєднує розум і чуттєву сферу, здатне актуалізувати світоглядну стійкість (резильєнтність) в її гуманістичних і альтруїстичних проявах.

Мета статті полягає у дослідженні впливу філософського мистецтва як практичної філософії на світоглядну стійкість і здатність до альтруїзму людини і суспільства в сучасному світі.

Огляд літератури. М. Гайдеггер вважає, що мистецтво – це не лише образно-естетичне осягнення реальності, а особлива форма пізнання істини і сенсу буття (Sein) і неповторного буття людини (Da-sein) (Heidegger, 2008, р. 66). Така позиція вказує на *можливість* зв'язку мистецтва і філософії.

У цьому смислового річці рухається Т. Адорно, який зазначає, що "мистецтво є не лише способом репрезентації, але й тим, що розриває завісу буденності, розв'язуючи глибокі суперечності соціального буття" (Adorno, 1997, с. 193). Можна погодитися, що мистецтво здатне підносити людину над буденністю, але чи звільняє воно лише від соціальних суперечностей, навіть глибоких? Можна припустити, що суперечності, які розв'язує мистецтво, не лише соціальні, а й екзистенціальні,

основоположні суперечності людського буття, розв'язання яких надає людині і спільноті можливість пережити і усвідомити сенс присутності у світі.

А. Камю пов'язує філософію і роман. У сучасному для нього світі "романічні ігри тіл і пристрастей усе більше підпорядковуються потребам того чи іншого світогляду. Вже більше не розповідають "історій", а творять власний всесвіт. Великі романісти – то романісти-філософи... Такими серед інших є Бальзак, Сад, Мелвілл, Стендаль, Достоевський, Пруст, Мальро, Кафка" (Камю, 2015). Та чи можемо ми сказати, що філософія в її художніх виявах пов'язана лише з романом? Ураховуючи реальність сучасного світу, можна припустити, що філософія може бути проявлена і в поезії, і в коротких прозаїчних формах, – притчах, новеллах, а також у синтетичних мистецтвах, зокрема, у мистецтві кіно, яке найбільшою мірою впливає на особистостей і спільноти.

Можна погодитися з думкою одного з авторів цієї статті, що "філософське мистецтво – спосіб філософування у художній формі. Художні образи у філософському мистецтві – це смислообрази, однак, на відміну від смислообразів есеїстичної філософії, вони є персоналістично вираженими смислообразами – у вигляді героїв твору. Персоналістична напруженість смислообразів доводиться тут до персоналістичного буття смислообразів. Особистість автора в тексті філософського мистецтва спілкується з особистостями персонажів і разом з ними осягає всезагальні категорії буття" (Хамітов та ін., 2024, с. 266).

Підходячи до аналізу впливу філософського мистецтва на світоглядну стійкість, передусім слід усвідомити, що проблема стійкості (резильєнтності, від. англ. *resilience* – життєстійкість) стала дуже важливою у сучасному світі – світі гібридних загроз і гібридних війн.

Особливо актуальною резильєнтність є в Україні, у якій гібридна війна стала повномасштабною і набула екзистенційного характеру. Це зумовлює необхідність

набуття Україною національної стійкості – стійкості всього народу в єдності держави й громадянського суспільства. Можна погодитися з визначенням, яке дають автори Національної доповіді НАН України "Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз": "Національна стійкість країни – це така стратегія її існування, коли вона здатна зберігати збалансованість розвитку та успішно відповідати на зовнішні і внутрішні виклики, протистояти загрозам і кризам, більше того, зусиллями політичної та інтелектуальної еліти *вчасно передбачати й ефективно реагувати* на них заради гідної самореалізації та гуманістичного розвитку людини, які забезпечує держава в балансі з громадянським суспільством. Таке розуміння національної стійкості робить її *реальним потенціалом* національної безпеки країни" (Пирожков та ін., 2022, с. 19).

В умовах повномасштабної війни, яка має екзистенційний характер, у структурі національної стійкості все більш актуально стає саме світоглядна стійкість – стійкість принципів і цінностей, заради яких ведеться боротьба. Така стійкість принципів і цінностей здатна зумовлювати альтруїзм як спосіб світогляду й світоставлення, який означає людяне ставлення до Іншого, бажання і можливість піднятися над вузькими прагматичними інтересами.

Методи

У статті використовуються компаративістський, герменевтичний методи, методологія метаантропології (Хамітов, 2023, с. 32–40), а також соціальної й культурної метаантропології (Крилова, 2020). Основою методології метаантропології є концептуалізація людського буття, що структурована на його буденний, граничний і метаграничний виміри.

Буденне буття людини є результатом волі до самозбереження і продовження роду; граничне – з одного боку, конститується волею до влади, а з іншого – волею до пізнання і творчості; метаграничне є наслідком волі до любові, свободи, розуміння Іншого і волі до співтворчості (Хамітов, 2023, с. 32–37). Культурна метаантропологія використовує тріадичну структуру людського буття не лише до особистості, а й до культури, а соціальна метаантропологія – до суспільства загалом у поліфонії його проявів (Крилова, 2020, с. 112–117).

У результаті ми застосуємо *метаантропологічний аналіз* – методологічну процедуру, яка виокремлює в будь-якому предметі дослідження буденний, граничний і метаграничний виміри – і до проблеми філософського мистецтва, і до проблеми світоглядної стійкості й альтруїзму.

Результати

Результатом дослідження є ідея про те, що мистецтво дає катарсичні переживання людині в результаті сприйняття твору мистецтва, а філософське мистецтво – і катарсичні переживання, і інсайти. Звернення до філософського мистецтва полегшує граничне буття людини і спільноти. Такими текстами можуть стати твори не лише філософів-теоретиків, а й тексти філософських письменників та режисерів. Тексти, які допомагають розв'язати суперечності людського буття, можна вважати філософським мистецтвом.

Якщо визначати стійкість як здатність суб'єкта залишатися собою під тиском будь-яких обставин і будь-яких інших суб'єктів, то очевидно, що в умовах війни і повоєнного відновлення вона стає найбільш актуальною. У цих умовах стійкість повинні демонструвати і особистості, і держава, і громадянське суспільство. У результаті стійкість стає *національною*, стійкістю *всьо-*

го народу в єдності його етнічних, соціальних й професійних виявів, що з необхідністю потребує альтруїзму.

Національна стійкість існує не заради самої себе, а заради цивілізаційної суб'єктності країни. Справді, "у сучасних геополітичних умовах найвища цінність тієї чи іншої країни закладена в цивілізаційній суб'єктності, яка робить її насправді незалежною. Без суб'єктності незалежність стає лише формальністю, маскою, що прикриває залежність країни від сильних геополітичних гравців" (Пирожков та ін., 2021, с. 75). У свою чергу, цивілізаційна суб'єктність країни потребує *світоглядної суб'єктності* (Пирожков, & Хамітов, 2020, с. 211–228), яку забезпечує філософське мистецтво. А вже світоглядна суб'єктність підтримується і захищається світоглядною стійкістю. Розглянемо її зв'язок з філософським мистецтвом, яке може підсилювати і гуманізувати її.

Отже, слід осмислювати і розвивати не лише загальну національну стійкість держави і громадянського суспільства, а й конкретний її вимір – світоглядну стійкість. Звертаючись до методологічної стратегії метаантропології, можна зробити висновок, що людина буденного буття з буденним світоглядом – некрітичним, нетворчим, несамостійним, демонструє світоглядну стійкість, яка формується ззовні. Стійкість такої людини в житті проявляється у стійкості самозбереження і продовження роду; а в умовах авторитарного й тоталітарного суспільних режимів вона стає фанатизмом, руйнуючи самі основи культури як вільної творчої і співтворчої діяльності.

Фанатизм людини буденного буття, який закріплюється її світоглядною стійкістю у просторі авторитаризму і, особливо, тоталітаризму, подається як альтруїзм. Такий альтруїзм постає запереченням особистості і її свободи, а тому набуває деструктивних рис.

Людина граничного буття з особистісним світоглядом, що має критичний, самостійний і творчий характер, проявляє світоглядну стійкість у владі, а також у пізнанні і творчості. Зазвичай така людина є доволі егоцентричною і схильною маніпулювати людьми з буденною свідомістю і буденним світоглядом, створюючи цілу *культуру маніпуляції*. (У цьому разі ми залишаємо для подальших досліджень питання про те, наскільки культура маніпуляції може називатися *власне культурою*.) Людина граничного буття зазвичай випромінює егоїзм й егоцентризм, але часто-густо маскує його під альтруїзм.

Світоглядна стійкість людини метаграничного буття, яка має філософський світогляд – критичний, самостійний, творчий, системний і гуманістичний. проявляється у свободі, толерантності й розумінні Іншого (Хамітов та ін., 2024, с. 207–208). Світоглядна стійкість людини метаграничного буття з філософським світоглядом є сильною і одночасно гуманістичною. Така світоглядна стійкість не замикає людину в собі, вона відкрита особистостям, які мають інший світогляд. Стаючи лідером – політичним, науковим, мистецьким, людина метаграничного буття і інших спрямовує на відкритість своєї світоглядної стійкості, що долає ксенофобію і не дає суперечностям переходити в антагонізми, а конфліктам – у війни. Гуманізм як світоглядний принцип такої людини не буде показовим, у сучасних умовах він буде оновлюватись – для того щоб не просто компенсувати страждання, а випереджати і не допускати їх (Khamitov, 2023, pp. 77–78). Іншими словами, гуманізм лідера з філософським світоглядом веде до ширшої людяності, заперечує теорії, стратегії і практики маніпуляції особистостями і спільнотами. Це надає процедурам демократії справжнього сенсу і змісту й актуалізує розвиток культури в економічному, політичному й духовному її виявах.

Альтруїзм лідера з філософським світоглядом (і взагалі людини з філософським світоглядом) виходить за межі фанатичного альтруїзму людини буденності й егоїзму в масці альтруїзму людини граничного буття. Такий альтруїзм поєднує щире відкритість до Іншого, бажання допомагати йому з піклуванням про свій особистісний розвиток. Відповідно, особистісний розвиток людини метагранічного буття з філософським світоглядом, стійкість такого світогляду сприяють особистісному розвитку інших людей, а не маніпуляції ними.

Спираючись на методологічну позицію метаантропології, розглянемо світоглядну стійкість у різних вимірах людського буття, яка зображується у сучасному філософському мистецтві, передусім у романістиці й кінематографі, яке найбільшою мірою сьогодні впливає на світогляд й світосталення.

Але спочатку більш глибоко усвідомимо відмінність понять "мистецтво" і "філософське мистецтво". Передусім усвідомимо, що "мистецтво є... домінанта почуттєвого над раціональним. Філософське мистецтво прагне до гармонії почуттєвого і раціонального" (Хамітов та ін., 2024, с. 267). Така гармонія почуттєвого і раціонального у творі філософського мистецтва веде до гармонії інсайту і катарсису в автора й читача / глядача. Це робить філософське мистецтво *справжньою практичною філософією*, – якщо критерієм практичності філософії вважати вплив не лише на мислення, а й на буття людини. Ідеться про вплив і на мислення, і на переживання, і на відносини з іншою особистістю і суспільством, а тому й на ставлення до світу й усвідомлення свого місця у ньому – вплив на світогляд.

Почати хотілося б з метаантропологічного аналізу роману "1984" Джорджа Оруела (Orwell, 2021), який є яскравим прикладом філософського мистецтва. У ньому зображена світоглядна стійкість тоталітарної спільноти, яка породжує ксенофобію, ненависть, викривлення правди і садистичну агресію. З іншого боку, маємо світоглядну стійкість головного героя, який протистоїть викривленню правди, ксенофобії, ненависті, прагнучи свободи й любові. У цьому протистоянні він на час отримує свободу і любов, але тоталітарна система кінець-кінцем ламає його світоглядну стійкість і повертає у систему спільної стійкості і групового фанатичного альтруїзму зі стереотипами, які коригуються міністерством правди, і запрограмованою ненавистю, що продукується міністерством любові... Співчуття до головного героя стає непоганою протитрутою проти альтруїстичної "романтики" тоталітаризму, який дає "впевненість у завтрашньому дні" і знімає "тягар свободи" з особистості.

У контексті осмислення філософським мистецтвом світоглядної стійкості покажемо класичний фільм 1957 року "Дванадцять розгніваних чоловіків" режисера Сідні Люмета. Прокурор засуджує молодого хлопця за те, що він наче вбив свого батька. Рішення залишається за присяжними, які повинні сказати своє слово. Майже всі присяжні готові погодитися з вироком, вони посіпають додому, до своїх справ, переконавши себе у світоглядній стійкості і твердості своїх моральних принципів. Але слово бере небайдужий присяжний на ім'я Девіс (його грає відомий актор Генрі Фонда), який, виявляючи справжній альтруїзм, сумнівається у злочині хлопця. Девісу вдається переконати абсолютно всіх присяжних у тому, що хлопець не є винним, аргументуючи свої припущення та наводячи переконливі факти невинуватості молодого людини. Він теж має світоглядну стійкість, але вона не є показовою, він по-справжньому людський і водночас має глибоке і критичне мислення.

Девісу вдається зачепити моральні струни інших присяжних, вони разом з ним починають розбиратися у деталях і один за одним погоджуються з тим, що хлопець є невинним. У результаті він не стає несправедливо покараним. У фіналі фільму глядач споглядає моральну трансформацію героїв фільму, і сам переживає це. Відбувається катарсичне очищення душі разом з інсайтами розуму.

Фільм "Дванадцять розгніваних чоловіків" є справжнім філософським мистецтвом, адже розв'язує глибинні екзистенціальні суперечності буття людини – добра і зла, краси і потворності вчинків й стосунків, справедливості і несправедливості. Окрім емоційних замальовок і логіки сюжету, ми бачимо й світоглядне протистояння героїв, яке завершується розумінням і прийняттям істини.

Хотілося б звернутися і до новітнього і вже резонансного фільму 2024 року "Конклав" режисера Едварда Бергера. Нагадаємо, що конклав (від лат. *conclave* – кімната, що зачиняється) – це процедура обрання Римського Папи кардиналами. Сюжет доволі простий: Папа пішов з життя, звільнився престол; організатору процедури, одному з кардиналів, на якому лежить велика відповідальність, необхідно проявити світоглядну стійкість, щоб допомогти справедливо обрати нового Папу. Є декілька претендентів, один з яких африканець, якого перед самими виборами викривають, знаходячи гріхи – на вибори з'являється жінка, у якої народилася його дитина, що заборонено католицьким кардиналам з причини celibату. Виявляється, що цю жінку знайшов і привіз на конклав ще один претендент на Святий престол.

Кульмінацією фільму стає щира й прониклива відповідь кардинала Белліні, який вперше був присутній на цих зборах, на промову одного з кардиналів-претендентів про те, що треба боротися з чудовиськами-терористами, ісламістами, що потрібен лідер, який буде вести з ними священну війну. Белліні питає: що присутні знають про війну? І каже, що коли служив в Кабулі, Конго, Багдаді, бачив багато замучених, вбитих і поранених християн і мусульман. Він звертається до присутніх і зазначає, що вони проявляють себе як малодушні люди, турбуються лише про владу, про себе, про вибори, про традицію. Але все це не Церква, вона – це не просто традиція, не минуле. Церква – це майбутнє, те, як слід діяти далі.

Кардинал Белліні своєю промовою пробуджує майже в усіх присутніх кардиналів гуманістичні почуття, причому все це він робить дуже щиро, не бажаючи влади і слави. Світоглядна стійкість Белліні, яка є відкритою і людяною, його мужність, безкорисливість і людяність вражає усіх. Він обирає головними цінностями любов, свободу і гідність людини, не боїться осуду кардиналів, говорить про те, що думає, переживає за долю Церкви, більше того, – людства. Розв'язкою сюжету є обрання його новим Папою. Майже всі голосують за нього, віруючи в його чесність, порядність і стійкість, яка принципово відмінна від фанатизму.

Поруч із ним свою світоглядну стійкість проявляє кардинал – організатор Конклаву, який заради істини і гуманізму знає, коли слід чітко виконувати процедури, а коли потрібно ігнорувати і навіть порушувати їх. Адже гуманізм, душевність і духовність є важливішими за будь-які формальні правила і процедури.

Якщо осмислювати фільм "Конклав" у координатах метаантропології, то його також можна вважати прикладом філософського мистецтва, що актуалізує світоглядну стійкість і в особистості, і в спільноті; ця світоглядна стійкість відповідає метагранічному буттю людини, у якому немає місця байдужості, ксенофобії,

жорстокості. У фіналі фільму з'являється усвідомлення того, що любов і співчуття, які є основою християнського гуманізму й альтруїзму, перемагають волю до влади і слави. І таке усвідомлення поєднується з духовним і душевним внутрішнім очищенням, глибинно трансформуючи внутрішній світ глядача.

Дискусія і висновки

Отже, можна зробити висновок, що філософське мистецтво здатне посилювати й гуманізувати світоглядну стійкість, актуалізувати справжній альтруїзм людей і спільнот. Це особливо актуально сьогодні під час повномасштабної війни і післявоєнного відновлення України, адже сильна й гуманістична світоглядна стійкість у поєднанні з альтруїзмом здатні зберігати й розвивати цивілізаційну суб'єктність нашої країни.

Внесок авторів: Назіп Хамітов – концептуалізація; методологія; Світлана Крилова – огляд літератури й обґрунтування теоретичних засад дослідження.

Список використаних джерел

- Камю, А. (2015). *Міф про Сізіфа* (О. Жупанський, Пер.). Портфель. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kamiu_Alber/Mif_pro_Sizifa.pdf
- Крилова, С. А. (2020). *Краса людини в життєвих практиках культури* (2-ге вид.). КНТ.
- Пирожков, С. І., & Хамітов, Н. В. (2020). *Цивілізаційна суб'єктність України: Від потенцій до нового світогляду і буття людини*. Наукова думка.
- Пирожков, С. І., Майборода, О. М., Хамітов, Н. В., Головаха, Є. І., Дембиський, С. С., Смолий, В. А., Скрипнюк, О. В., & Стоєцький, С. В. (Ред.). (2022). *Національна стійкість України: Стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. https://iapiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/nats_dopovydy.pdf
- Пирожков, С., Божок, Є., & Хамітов, Н. (2021). Національна стійкість (резильєнтність) країни: Стратегія і тактика випередження гібридних загроз. *Вісник Національної академії наук України*, 8, 74–82. <https://doi.org/10.15407/vsn2021.08.074>
- Хамітов, Н. В. (2023). *Філософська антропологія: Актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту* (5-те вид.). КНТ.

- Хамітов, Н., Шашкова, Л., & Крилова, С. (2024). *Словник новітніх термінів філософії науки і філософії культури*. VADEX.
- Adorno T. (1997). *Aesthetic Theory* (R. Hullot-Kentor, Trans.). University of Minnesota Press.
- Heidegger, M. (2008). *Basic writings: On the origin of the work of art* (D. F. Krell, Ed.). Harper Collins. <https://www.amazon.com/Writings-Harper-Perennial-Modern-Thought/dp/0061627011>
- Khamitov, N. (2023). *The War in Ukraine and the new Humanism: David versus Goliath. Meta-anthropology of history of the 21st century*. KIBEA.
- Orwell, G. (2021). 1984. Антологія.

References

- Adorno T. (1997). *Aesthetic Theory* (R. Hullot-Kentor, Trans.). University of Minnesota Press.
- Camus A. (2015). *The Myth of Sisyphus* (O. Zhupansky, Trans.). Portfel. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kamiu_Alber/Mif_pro_Sizifa.pdf
- Heidegger, M. (2008). *Basic writings: On the origin of the work of art* (D. F. Krell, Ed.). Harper Collins. <https://www.amazon.com/Writings-Harper-Perennial-Modern-Thought/dp/0061627011>
- Khamitov, N. (2023). *The War in Ukraine and the new Humanism: David versus Goliath. Meta-anthropology of history of the 21st century*. KIBEA.
- Khamitov, N. V. (2023). *Philosophical anthropology: Current problems. From theoretical to practical turn* (5th ed., rev. & suppl.). KST.
- Khamitov, N., Shashkova, L., & Krylova, S. (2024). *Dictionary of the latest terms in the philosophy of science and philosophy of culture*. VADEX.
- Krylova, S. A. (2020). *The beauty of man in the life practices of culture* (2nd ed., rev. & suppl.). KNT.
- Orwell, G. (2021) 1984. Antologia.
- Pyrozshkov, S. I., & Khamitov, N. V. (2020). *Civilizational subjectivity of Ukraine: From potentials to a new worldview and human existence*. Naukova Dumka.
- Pyrozshkov, S. I., Maiboroda, O. M., Khamitov, N. V., Holovakha, E. I., Dembitsky, S. S., Smoliy, V. A., Skrypnyuk, O. V., & Stoetsky, S. V. (Eds.). (2022). *National resilience of Ukraine: A Strategy for responding to challenges and anticipating hybrid threats*. I. F. Kurasa Institute of Political and Ethnonational Studies, NAS of Ukraine. https://iapiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/nats_dopovydy.pdf
- Pyrozshkov, S., Bozhok, E., & Khamitov, N. (2021). National stability (resilience) of the country: Strategy and tactics of preempting hybrid threats. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 8, 74–82. <https://doi.org/10.15407/vsn2021.08.074>

Отримано редакцією журналу / Received: 27.10.24
Прорецензовано / Revised: 04.11.24
Схвалено до друку / Accepted: 23.12.24

Nazip KHAMITOV, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine
DSc (Philos.), Prof.
ORCID ID: 0000-0001-8193-9383
e-mail: nez.swety@ukr.net
Hryhoriy Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Svitlana KRYLOVA, DSc (Philos.), Prof.
ORCID ID: 0000-0002-5528-7438
e-mail: lana.swety@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

PHILOSOPHICAL ART AS PRACTICAL PHILOSOPHY: A FACTOR OF WORLDVIEW STABILITY AND ALTRUISM (META-ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS)

Background. Among the manifestations of practical philosophy in culture, philosophical art is particularly important, which in the strict sense can be defined as philosophizing in artistic form. It is philosophical art, which combines reason and the sensory sphere, that is capable of actualizing the worldview stability (resilience) of the individual and society as a whole, as well as the potential for altruism.

Methods. The article uses comparative, hermeneutic methods, as well as the methodology of metaanthropology and social and cultural metaanthropology.

Results. The result of the article is the awareness of the problem of worldview stability using such a form of practical philosophy as philosophical art.

Conclusions. It is concluded that philosophical art, as a means of practical philosophy, actualizes the worldview stability and altruism of man and society.

Keywords: philosophical art, practical philosophy, worldview stability, altruism, metaanthropology, cultural metaanthropology, social metaanthropology, metaanthropological analysis, humanism, new humanism.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.